

ОДЛУКА ЈЕ ПАЛА — ПРАВАЦ РОМАНИЈА

У повлачењу партизанских снага из Србије група од стотинак бораца није имала среће да се прикључи главнини наших снага упућеној према Санцаку већ се нашла усамљена на Златибору. Залихе хране коју смо понели из Ужица биле су већ одавно потрошене. Исцрпљеност од борби, дугих маршева, хладноће, а највише неизвесност, неповољно су утицали на морал бораца па се група стално осипала и смањивала. После вишедневних лутања најзад се свила у колону и припремила за дужи покрет.

Одлука је пала — правац Романија.

У сутон хладне децембарске вечери, у Камишини код Пишчевића колиба прикупила се заостала група на важно већање. Сасанак је одржан под ведрим небом у честару густе борове шуме. Био је то, у ствари, договор на коме је утврђен правац и циљ нашег покрета. За командира групе изабрали смо друга Милана Божића, а командири мањих делова те јединице били су Жико Живановић и Милутин Мијатовић.

Збијена колона одмицала је у студеној децембарској ноћи пробијајући се кроз врлети Камишине и Препелишта пут Шаргана и Таре. Ноћ провидна. Зелене иглице бујних четинара обавијене су модро-белим ореолом кристалних снежних пахуљица. Накострешени и неправилно набацани висови златиборских планина остају за нама губећи се у тами. Због изврских пашњака, богатих бујном гравом, и извора хладне воде, лети живот у овим крајевима буја од песме чобана, косаца и рабација, Сточари са стадима остају у планини :и преко зиме. Сада је све пусто и мртво, све се скрilo испред фашистичке немани. Посртање бораца по омрзлој врлети и шапат којим се преносе наређења као да једини одају присуство живих бића у овој глувој децембарској ноћи.

Непријатељ је подалеко од нас, али постоји могућност да се још у току ноћи сударимо. Пред нама се налазе две комуникације које морамо прећи: пруга и пут од Ужица за Сарајево. Претпостављамо да их непријатељ чува, Познајем добро овај терен па се стога налазим на челу колоне, у патроли-претходници. Да бисмо избегли посебно прелажење пруге и пута, предложио сам Божићу да прелазак извршимо преко највећег тунела на Шаргану. Тако бисмо истовремено прешли и пругу. Предлог је прихваћен. Маневар је

вешто изведен. С десне стране од места прелаза пута, на око 150—200 метара, је кућа чувара пута испред које смо приметили немачку стражу. У непосредној близини је и железничка станица Шарган-Витаси. Наглим скоковима, непримећени, дограбисмо се друге стране. То нам је истовремено омогућило да се одлепимо од непријатеља који нас од Ужица гони.

По смрзлој црнуши кретање је било веома тешко. Борци су посртали, падали и заостајали. Један старији друг, који беше превише заостао, бојећи се да се не изгуби у густој шуми, почео је гласно да виче:

— Еј, другови, чекајте! Нећете ме ваљда оставити!

У фином пекарском цаку носио је неке стварм. Саветовали смо му да од тога направи нешто као ранац, али нас није послушао, као да није могао да схвати да идемо према Романији.

На Гаврану, једном од висова Таре, доживели смо изненађење. Наша патрола наишла је на четнике. То су били локални четници из Заовина па на нас нису пуцали. Можда је то утицало да ноћ проведемо баш у Заовинама. После више непроспаваних ноћи, гладним и уморним сан иам је добро дошао. Пред селом смо се нашли у сумрак. Контуре околних висова још су се назирале. Колона је стала да се прикупимо. С четницима имамо горко искуство. Проницљив и енергичан командант Бобић стао је испред нас.

— Другови, заниоћићемо у овом селу! Ту су само четници-мештани, али ви знате да с четницима имамо лоше искуство. У случају да дође до борбе, наше зборно место је тамо! — рече и иоказа на ђубасту главицу изнад села.

Сутрадан смо наставили покрет. Одавде Дрина није далеко. Гледамо ту дивљу реку и радујемо се, али и страхујемо. Чамци су сигурно у рукама четника. Знамо да је ово територија вишеградских четника којима командује Каменко Јевтић. Они су опасни. У Лијески изнад Вишеграда су партизани, али до њих је тешко доћи.

Док смо се лагано спуштали, размишљајући сваки за себе, одједном се пред нама указаше три људске прилике. По униформама би се рекло да су жандарми, а по брадама четници. Пре него што су сасвим пришли нашој колони један од њих, с чином жандармеријског наредника, повика:

— Куда, браћо партизани?

Командант Бобић му одговори да Ридемо на Романију. Наредник на то вели да не молсемо на Романију, а Бобић да морамо јер имамо важан задатак и налог од Чиче с Романије да пређемо. Наредник вели да је и њима Чича с Романије наредно да на Старом Броду не пропуштају наоружана лица из Србије. На крају рече да морамо чекати писмени налог. Очито се види да наредник нешто смишља и лаже. Бобић га уверава у хитност и неодољност нашег задатка, али наредник не попушта. Очевидно осећа која нас

невоља гони. Ситуација је одједном постала врло тешка. Наша група је спала на око 30—35 бораца, а четника има око једног батаљона. Све је јасније да је њихова јединица постављена на овом месту да спречи наше повлачење из Србије. Ми кренусмо на прелаз, који је већ ту, на дохват руке. Четници се некуда изгубише.

Сви смо се сјурили на оно место где је требало да буде чамца, али чамца није било. Гледамо на леву обалу реке. Сада смо већ ту, близу, треба само прећи на ону страну. Стојимо немоћни. Неки коментаришу како је вода брза, а један борац се јавља и каже да би, ако треба, могао да преплива Дрину.

— Много ти вреди што добро пливаш! И тако си се најежио као уш! — добаци му неко из наше групе.

Умешаше се још неки борци. Најзад некако закључисмо да пливање и галсење воде не долазе у обзир. И тада, сасвим неочекивано, као да из земље израстају, почеше иза камених заклона, које до тада нисмо ни примећивали, да се појављују црне браде и дугачке косе. На шубарама засијаше сребрнaste кокарде. Преко груди им унакрст реденици начичкани мецима. Лево и десно иста слика: четници са уперених пушкама и пушкомитраљезима на блиском одстојању. Прсти на обарачама. Иза наших леђа огромна стена, виоока пет-шест метара. Зуб времена је направио гладак зид који се сасвим вертикално диже из тла. Испред нас Дрина. Бешто и мајсторски припремљена клопка.

Обрт је наступио кад су четници уместо борбе понудили преговоре, али уз два услова: да одложимо орулсје и онда идемо преко Дрине, или да чекамо писмени налог од њихове више команде.

При свему томе четници се нису показивали дрским.

Бобић нас је тада врикупио на кратак договор. Није било другог излаза већ да поверујемо четницима и предамо оружје па да затим пређемо Дрину. Чим смо почели предавати оружје, четници су постали дрокији. Почели су да прете. Кад смо предали оружје, рекли су да не можемо прећи Дрину, већ морамо чекати писмено одобрење од њихове команде. Све су нас вратили у село Жлијеб, где се налазила њихова команда.

У Жлијебу смо чекали дан или два. Нико за то време није на нас обраћао посебну пажњу. Четници су пили и шенлучили. Само нас је жена домаћина у чијој смо кући били грдила и вређала. За дивно чудо, њен син, који је био у четницима, био је добар човек и рекао нам је отворено да су нас четници преварили, да нам оружје никад неће вратити и да је најбоље да се некако што пре изгубимо.

Наредне ноћи, негде иза поноћи, у шталу, у којој смо били смештени, упала су тројица четника. Један нам је батеријском лампом осветљавао лица, а други нас ударао коцулом у стопала и свакога питао за име и презиме. Те ноћи одвели су доктора Левија, његову другарицу Марију и Добрилу Петронијевић. Повели

су били и командира Жика, али је он побегао од гонитеља, вратио се и испричао нам шта се десило.

У расвит дана нашли смо се на Дрини, на оном истом прелазу где смо пре неколико дана били изненађени од четника. Чамац за прелаз био је већ ту и одмах се почело са укрцавањем. Мала партизанска група прешла је Дрину и срећно стигла на Романију.

Случај је хтео да на овом истом месту, на Старом Броду, у рану јесен 1944. шдине, пређем из Босне у Србију. Тада је Дрину на овом месту форсирао Дванаести војвођански корпус, у чијим сам јединицама био.

Љубомир ТОШАНРТ